

Ndërtim Momentumi për një Marrëveshje

Këshilli për Qeverisje Përfshirëse (CIG) mbledhi sërish, me 16-18 dhjetor 2021, në Solothurn të Zvicrës, tryezën e rumbullakët me zyrtarë të lartë të partive kryesore politike të Serbisë dhe Kosovës. Pjesëmarrësit diskutuan mundësitë për përmirësimin e procesit të normalizimit dhe adresimin e mosmarrëveshjeve ekzistuese. Tryeza është pjesë e një projekti më të madh për normalizimin e marrëdhënieve ndërmjet Kosovës dhe Serbisë i financuar dhe zbatuar në bashkëpunim me Departamentin Federal të Punëve të Jashtme të Zvicrës (FDFA). Raporti nuk përfaqëson domosdoshmërisht pikëpamjet individuale të pjesëmarrësve, CIG, ose FDFA, por reflekton diskutimin në tërësi.

Kishte konsensus midis pjesëmarrësve se zgjidhja e mosmarrëveshjes Serbi-Kosovë është një “interes i përbashkët,” por pjesëmarrësit kishin pikëpamje të ndryshme në atë se nga cila zgjidhje “përfitojnë të dyja palët.”

Sugjerime dhe ide

- ***Dialogu i Brukselit është një mekanizëm përmes të cilit problemet duhet të adresohen dhe të zgjidhen.*** Dialogu ka dhënë rezultate të konsiderueshme. Pamundësia për të zgjidhur mosmarrëveshjen e statusit nuk duhet të ulë vlerën e dialogut dhe përfitimet e dhjetëra marrëveshjeve, duke përfshirë ato për dokumentet e udhëtimit, telekomunikacionin, energjinë, tregtinë dhe integrimin e komunitetit serb. Të dyja palët duhet t'i njohin dhe të ndërtojnë mbi këto përfitime dhe gradualisht të lëvizin drejt një 'marrëveshjeje përfundimtare' për statusin. Dialogu nuk duhet të përdoret si një mundësi për t'iu drejtuar zgjedhësve në vendet e tyre as nga partitë në pushtet dhe as nga ato në opozitë. Beogradi dhe Prishtina duhet t'u drejtohen partive opozitare për të diskutuar përfshirjen e këtyre të fundit në proces. “Nëse palët bien dakord të ndajnë përgjegjësinë për rezultatin, kjo do ta bënte procesin e negociatave dhe marrëveshjet më të pranueshme për publikun.” Shoqëria civile gjithashtu mund të kontribuojë më shumë në ndërtimin e mbështetjes dhe momentumit në vend për procesin.
- ***Udhëheqësit në Kosovë dhe Serbi duhet të marrin rreziqet e nevojshme për të ndërtuar një proces të fortë.*** BE dhe SHBA duket se ripërtërijnë angazhimin dhe angazhimin e tyre në rajon. Qeveritë në Serbi dhe Kosovë kanë mbështetje të fortë të brendshme. Ndonëse palët kanë disa hapa për të bërë përpara se të fillojnë me seriozitet diskutimin mbi një marrëveshje përfundimtare, Prishtina dhe Beogradi duhet të përgatiten për një proces më të fuqishëm pas zgjedhjeve në Serbi pranverën e ardhshme. Prishtina dhe Beogradi duhet ta konsiderojnë dialogun si një mjet për të zgjidhur mosmarrëveshjet e tyre, jo si një “fund” për të kënaqur thjesht komunitetin ndërkombëtar. Dialogu mund të përdoret për të adresuar të gjitha çështjet e hapura. Ai gjithashtu mund të ndihmojë në avancimin e disa aspekteve demokratike, duke përfshirë të drejtat e njeriut dhe pakicave në Serbi dhe Kosovë. Udhëheqësit në Kosovë dhe Serbi duhet të marrin rreziqet e nevojshme për të ndërtuar një proces të fortë. Megjithëse publiku duket se “nuk e mbështet dialogun,” ai do të ndërrojë mendje sapo rezultatet dhe përfitimet të fillojnë të marrin formë.

- ***Marrëveshjet e Brukselit duhet të zbatohen paralelisht me vazhdimin e dialogut për çështje të tjera.*** “Ne arritëm shumë, por nuk zbatuam gjithçka,” tha një folës i njohur me procesin, duke shtuar se “tani kemi një dialog të dobët.” Kryenegociatorët e Serbisë dhe Kosovës rrallë takohen drejtpërdrejt, duke prishur kështu “traditën e bisedimeve dypalëshe.” Një folës tha se Prishtina refuzon të bisedojë me Beogradin për çështje konkrete, me kryenegociatorin e saj që “pohon vazhdimisht se ai nuk ka mandat të flasë për çështje specifike.” Prishtina këmbëngul që të “flasë vetëm për njohje reciproke.” Një folës i Kosovës mohoi këto pretendime, duke thënë se Prishtina është e angazhuar në proces “aq sa është e nevojshme.” Folësi shtoi se dialogu në Bruksel po vazhdon dhe të dyja palët po trajtojnë çështjen e targave të veturave.
- ***Prishtina insiston që Dialogu i Brukselit duhet të bazohet në parimet e “reciprocitetit dhe barazisë”.*** Një folës tha se marrëdhëniet ndërmjet Kosovës dhe Serbisë duhet të bazohen në reciprocitet dhe barazi, “jo domosdoshmërisht në njohje reciproke.” Një folës tjetër tha se palët janë të barabarta në dialog. “Të dyja palët nënshkruan marrëveshjet e Brukselit dhe Marrëveshjen e Uashingtonit si të barabartë,” por folësi shtoi se “Kosova nuk mund të jetë e barabartë me Serbinë në forume të tjera, si Kombet e Bashkuara” apo organizata të tjera ndërkombëtare “ku Kosova nuk është anëtare.”
- ***Palët duhet t’i trajtojnë problemet përpara se ato të bëhen kriza.*** Shumë folës sugjeruan adresimin e mosmarrëveshjeve ekzistuese “para se të bëhen kriza.” Palët mund ta kishin zgjidhur çështjen e targave përpara se të skadonte marrëveshja e vjetër dhe duke e bërë këtë do të kishin “kursyer njerëzit e tyre nga tensionet e panevojshme.” Disa sugjeruan që “marrëveshja për energjinë nuk duhet të kalojë në krizë.” Palët gjithashtu duhet të mbeten “pragmatike dhe fleksibile.” Nëse Beogradi do t’i dërgonte marrëveshjet në Gjykatën e tij Kushtetuese, “të gjitha do të hidheshin poshtë.” Një folës sugjeroi që fillimisht të vlerësohet dialogu i mëparshëm, të shihet se sa nga ajo që ishte rënë dakord është zbatuar dhe më pas të zbatohet gjithçka që është nënshkruar.
- ***Procesi i negociatave duhet të ketë një qëllim të qartë, një agjendë për atë që palët duan të arrijnë dhe një afat kohor strikt.*** “Ne duhet të biem dakord se për çfarë po flasim.” Një folës theksoi se tani të dyja palët kanë perspektiva të ndryshme: “Kosova dëshiron të flasë vetëm për njohje reciproke, ndërsa Serbia insiston të flasë për Asociacionin e Komunave me shumicë Serbe (ASM).” Nëse palët besojnë se duke u “përpjekur të blejnë kohë do të krijojnë rrethana më të mira për veten, të gjithë do të përfundojmë në rrethana më të këqija.” Shumë sugjeruan se dialogu duhet të trajtojë “problemin e madh nga i cili derivojnë të gjitha problemet e tjera të vogla.” Problemet si diplomat, targat dhe dokumentet ekzistojnë për shkak të problemit të pazgjidhur të statusit. Një folës tha se e kupton “insistimin e Kosovës për njohje, por Serbia nuk mund ta njohë Kosovën në një periudhë afatshkurtër apo afatmesme,” prandaj folësi sugjeroi që të fokusohen në atë çfarë mund të bëhet tani. “Nëse Prishtina thotë se e ka të vështirë të formojë ASM-në, atëherë çfarë i bën shqiptarët të besojnë se do të ishte një “copë tortë” që Serbia ta njohë Kosovën?” pyeti një folës. Shumë thanë se dialogu aktual nuk është ideal, por “më mirë të kesh një proces jo ideal sesa të mos kesh fare proces.”
- ***Ashtu si Beogradi dhe Prishtina as BE-ja nuk po e përmbush pjesën e saj.*** Ashtu si Kosova dhe Serbia që nuk po e zbatojnë atë për të cilën kanë rënë dakord, BE-ja nuk po i përmbush premtimet e saj për liberalizimin e vizave për Kosovën, edhe pse institucionet e saj kanë konstatuar se Kosova i ka përmbushur kriteret. Ka mungesë të stimujve dhe vendosmërisë nga ana e BE-së. Disa folës thanë se BE-ja mund të bëjë më shumë për të përmirësuar procesin nga “takime në një proces negociues” me ndërmjetësim të fortë. BE dhe SHBA duhet të zhvillojnë një vizion të guximshëm dhe të orientuar drejt së ardhmes për një proces të tillë. Shumë thanë se dialogu i “nivelit teknik” nuk do të shkojë larg pa mbështetje politike.

Konsensusi politik është gjithashtu i nevojshëm brenda komunitetit ndërkombëtar për procesin. Një folës tha se konsensusi politik është i nevojshëm edhe në Serbi dhe në Kosovë, veçanërisht pasi një marrëveshje ka shumë të ngjarë të bazohet në kompromis. “Asnjë kompromis, asnjë zgjidhje.”

- ***Ekziston nevoja për një vizion trepalësh për një marrëveshje.*** Një folës argumentoi se "një vizion i përbashkët trepalësh" i asaj që po përpiqemi të arrijmë është i nevojshëm për të ecur përpara. Të gjithë duhet të flasim për një marrëveshje gjithëpërfshirëse, sido që t'a quajmë: njohje reciproke ose normalizim të marrëdhënieve. Folësi sugjeroi që të kalohet më pak kohë duke folur për detajet dhe më shumë kohë për çështjen e madhe. Pyetja për negociatorët është “A duam të flasim për detaje apo të flasim për një marrëveshje përfundimtare?” Kushtet janë të përshtatshme për të folur për një marrëveshje përfundimtare: ka qeveri të forta në Kosovë dhe Serbi; një opozitë në Kosovë që është e përkushtuar që të mos e përdor dialogun për politikë të brendshme; një qeveri e re në Gjermani e cila ka prioritet rajonin; SHBA ka një të dërguar; dhe BE-ja është e përkushtuar për të lehtësuar procesin. Problemi me dialogun nuk është se kushtet nuk janë të përshtatshme; Problemi me dialogun është se askush nuk e dëshiron marrëveshjen për momentin. Një parakusht për marrëveshje është “që ne të duam të flasim për marrëveshjen përfundimtare në mënyrë të ndershme dhe racionale dhe të identifikojmë hapat që duhen ndërmarrë.”

Vizionet e përbashkëta dhe individuale

Pjesëmarrësit u ndanë në dy grupe për të identifikuar se çfarë vizionesh ndajnë Serbia dhe Kosova. Lista e mëposhtme është një kombinim i listave nga të dy grupet.

- *Një marrëveshje gjithëpërfshirëse normalizimi.* Prishtina dhe Beogradi mbështesin një marrëveshje që zgjidh “të gjitha mosmarrëveshjet e hapura,” por ndryshojnë në qasjen ndaj dialogut. Disa folës thanë se marrëveshja duhet të jetë një kompromis ku të dyja palët "humbin dhe fitojnë në mënyrë të barabartë.” Por disa folës kosovarë thanë se “Kosova tashmë ka bërë kompromiset e nevojshme dhe marrëveshja duhet të bazohet në “njohje reciproke të pakushtëzuar.” Sekuencimi i procesit të dialogu duket të jetë gjithashtu një pikë mosmarrëveshjeje, me Beogradin që insiston në një proces që trajton çështjet e hapura gradualisht dhe me Prishtinën që argumenton se dialogu duhet të bazohet në njohjen reciproke dhe se njohja duhet të jetë në tryezë që nga fillimi i procesit. Një numër folësish thanë se të gjitha marrëveshjet e vjetra të Brukselit duhet të zbatohen përpara se dialogu të "kalojë në fazën e dytë.” Shumë argumentuan se marrëveshja përfundimtare duhet gjithashtu të ndihmojë në përmirësimin e marrëdhënieve midis dy shoqërive.
- *Anëtarësimi në BE.* Si Serbia ashtu edhe Kosova aspirojnë të anëtarësohen në Bashkimin Evropian dhe janë të përkushtuara për zbatimin e reformave të nevojshme.
- *Anëtarësimi në NATO.* Kosova aspirojnë të anëtarësohen në Aleancë kur kjo e fundit të gjykojë se Kosova i ka plotësuar të gjitha kushtet. Serbia nuk ka aspirata për anëtarësim në NATO, të paktën jo brenda një periudhe afatshkurtër dhe afatmesme.
- *Ekonomitë e integruara në rajon.* Si Serbia ashtu edhe Kosova mbështesin integrimin ekonomik rajonal, por ndryshojnë në casje. Ndonëse bien dakord për parimet e bashkëpunimit ekonomik, Prishtina dhe Beogradi nuk pajtohen se si të arrijnë atje, i pari mbështet integrimin përmes Procesit të Berlinit ndërsa i dyti mbështet nismën rajonale të Ballkanit të Hapur. Prishtina dhe Beogradi duhet të punojnë së bashku në ngushtimin e hendekut, duke i treguar komunitetit ndërkombëtar se mund të trajtojnë disa çështje vetë dhe se janë partnerë të besueshëm.
- *Të drejtat kolektive për serbët në Kosovë.* Disa folës argumentuan se të drejtat kolektive të komunitetit serb në Kosovë duhet të avancohen.

- *Projektet e infrastrukturës.* Kosova dhe Serbia mbështesin ndërtimin e një autostrade dhe një hekurudhe që lidh të dyja. Serbia tashmë ka kontraktuar pjesën e parë të totalit prej rreth 100 kilometrash nga Nishi në Merdare. Deri në Merdare, Kosovës i kanë mbetur edhe rreth 30 kilometra.
- *Agjenda e Gjelbër.* Mjedisi po bëhet me shpejtësi prioritet kryesor për Kosovën dhe Serbinë.
- *Zbatimi i të gjitha marrëveshjeve të Brukselit.* Ka një dakordim të gjerë që të gjitha marrëveshjet e Brukselit duhet të zbatohen plotësisht. Shumica e marrëveshjeve, rreth 70 për qind, janë zbatuar, por disa mbeten të pazbatuara ose pjesërisht të zbatuara.
- *Persona të zhdukur.* Të gjithë folësit ranë dakord që çështjet e personave të zhdukur duhet të trajtohen me më shumë vendosmëri, dhe të depolitizohen sa më shumë që të jetë e mundur.

Momentumi dhe ndërtimi i besimit

Disa masa për ndërtimin e besimit janë të nevojshme për një dialog më efektiv. Ato përfshijnë zbatimin e vendimit të Gjykatës Kushtetuese të Kosovës për Manastirin e Deçanit dhe lehtësimin e procesit të njohjes së diplomave. Masat e ndërtimit të besimit do të mund të ndërtonin gjithashtu një momentum të ri për procesin. “Është më mirë të marrim iniciativën vetë sesa të presim derisa të ‘shtyhem’ nga të tjerët. Zgjidhja e çështjes së energjisë për komunat veriore gjithashtu do të mund të përmirësonte momentumin. Ekziston tashmë një draft-marrëveshje që do të fillonte të trajtonte energjinë elektrike në veri. Një folës tha se politikanët nuk duhet të nxiten nga kriza dhe të reagojnë gjithmonë ndaj krizës, por t’i zgjidhin problemet para se të bëhen krizë. Hapi i dytë i ndërtimit të momentumit është koordinimi më i mirë me BE-në dhe SHBA-në dhe të gjithë së bashku të përpiqemi të krijojmë një zgjidhje.

Vetëm hapa të vegjël mund të ndërmerren në këtë kohë, theksoi një folës, duke argumentuar se të dyja palët do të ruajnë “kartat e tyre negociuese” kur të fillojnë negociatat reale. "Asnjëra palë nuk do të zbulojë ose përdorë “kartat e tyre negociuese” përpara se të fillojnë negociatat e vështira." Ekziston një perceptim se Kosova dhe Serbia do të fillojnë negociatat reale së shpejti dhe nuk duhet të priten lëshime të mëdha nga asnjëra palë në një periudhë afatshkurtër, “madje as lëshime në lidhje me zbatimin e marrëveshjeve të Brukselit.” Rrjedhimisht, gjasat janë të vogla që ndonjëra palë të tregojë ndonjë vullnet të mirë në ndërkohë. "Kohët e garave të vallëzimit, si ai që dëshiron të duket më i bukur për komunitetin ndërkombëtar, kanë marrë fund." Një folës tha se ka disa tendenca për të shtyrë marrëveshjen përfundimtare, por nuk ishte i sigurt "nëse ende është e mundur për të blerë më shumë kohë." Shumë folës prisnin një proces të gjatë negociues, “edhe pasi të arrihet marrëveshja.”

Të dyja palët duhet të punojnë për ta ndryshuar procesin në një proces më progresiv, “jo të mendojnë vetëm për të dëmtuar njëri-tjetrin.” Më shumë takime ballë për ballë për të zhvilluar besimin dhe idetë e stuhisë janë të mirëseardhura. Një folës tjetër beson se pas zgjedhjeve në Serbi mund të fillojë një dialog i vërtetë dhe ai duhet të jetë i tillë me afate kohore. “Ne nuk duhet të hyjmë në një dialog pa fund. Ne nuk mund ta përballojmë që të lejojmë partnerët tanë të lodhen nga ne.”

Pjesëmarrësit

Sipas rendit alfabetik anglez

Gordana Comic, Ministre për të Drejtat e Njeriut, Minoriteteve dhe Dialogut Social e Serbisë

Shpetim Gashi, Këshilli për Qeverisje Përfshirëse

Ardian Gjini, Aleanca për Ardhmërinë e Kosovës

Lutfi Haziri, Lidhja Demokratike e Kosovës

Ramadan Ilazi, Analist

Dalibor Jevtic, Lista Serbe

Bernard Nikaj, Partia Demokratike e Kosovës

Igor Novakovic, Këshilli për Qeverisje Përfshirëse

Petar Petkovic, Partia Progresive Serbe

Dejan Radenkovic, Partia Socialiste e Serbisë

Milan Ravic, Qeveria e Serbisë

Alex Roinishvili Grigorev, Këshilli për Qeverisje Përfshirëse

Roland Salvisberg, Departamenti Federal Zvicerian për Punë të Jashtme

Marko Savkovic, Analist

Dragan Sormaz, Partia Progresive Serbe

Xhelal Svecla, Lëvizja Vetëvendosje